

SOSYAL VE EKONOMİK GELİŞMİŞLİK AÇISINDAN BOŞANMA HIZI, DOĞURGANLIK HIZI VE SATINALMA GÜCÜ PARİTESİ FARKLILIKLARI

Oğuzhan PEHLİVAN

Bağımsız Araştırmacı, Türkiye

ozipehlivan@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-6779-4699>

<i>Atf</i>	PEHLİVAN, O. (2023). SOSYAL VE EKONOMİK GELİŞMİŞLİK AÇISINDAN BOŞANMA HIZI, DOĞURGANLIK HIZI VE SATINALMA GÜCÜ PARİTESİ FARKLILIKLARI. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 15(3), 354-382.
------------	---

ÖZ

Sosyal ve ekonomik bağlamda yapısal olarak geçirdiği devinim neticesinde ailedeki boşanma ve doğurganlık hızları ile satınalma gücü değişmektedir. Bu araştırmada, özellikle son yıllarda küreselleşme, pandemi ve ekonomik çalkantılar neticesinde Türkiye’de illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyinde ortaya çıkan farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu 2009-2021 yılları arası resmî verileri bağlamında illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre tek yönlü varyans analizleri (*ANOVA*) yapılmış, elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulguların genel değerlendirmesi neticesinde üç temel sonuca ulaşılmıştır. Birincisi, illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi boşanma oranları ile doğrusal anlamda ilintilidir. Boşanma hızının, sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan illerden düşük olan illere doğru kademeli bir düşüş gösterdiği saptanmıştır. İkincisi, sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi belirli bir seviyeye kadar doğurganlık hızı üzerinde etkili değilken belirli bir seviyenin altına düşmesi (altıncı düzey illerinin seviyesinin burada temel alınması gerektiği saptanmıştır) doğurganlık hızında anlamlı bir fark yaratmaktadır. Üçüncü olarak da sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi belirli bir seviyenin üstünde olduğunda (üçüncü grup ve üzeri olanlar) satınalma gücü paritesi anlamlı bir fark meydana

Geliş tarihi: 30.01.2023 – Kabul tarihi: 05.05.2023, DOI: 10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_y15i3005

Araştırma Makalesi-Bu makale iThenticate programıyla kontrol edilmiştir.

Copyright © İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

getirmektedir.Ayrıca; bu tür analizlerin iller düzeyi yerine illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi gibi daha uygun sınıflandırmalara göre yapılmasının daha anlamlı sonuçlar verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Boşanma Hızı, Doğurganlık Hızı, Satınalma Gücü Paritesi, Sosyal-Ekonomik Gelişim Düzeyi.

DIFFERENCES IN DIVORCE RATE, FERTILITY RATE AND PURCHASING POWER PARITY IN TERMS OF SOCIAL ECONOMIC DEVELOPMENT LEVEL

ABSTRACT

As a result of the structural movement in the social-economic context, divorce and fertility rates in the family and purchasing power are changing. In this research, it is aimed to reveal the differences that emerged from base provinces in Türkiye as a result of globalization, pandemics, and economic turmoil, especially in recent years. In the context of the official data of the Turkish Statistical Institute between the years 2009-2021, a one-way analysis of variance (ANOVA) was made by the SPSS program according to the socio-development levels of the provinces, the findings were presented in tables and the results were interpreted. As a result of the general evaluation of the findings obtained from the research, three basic conclusions were reached. First, the social-economic development level of the provinces is linearly related to the divorce rates. The gradual decrease in divorce rates from provinces with a high social-economic development level to provinces with a low socio-development level explains this situation. Secondly, while the social-economic development level has no effect on the fertility rate up to a certain level, falling below a certain level (it was determined that the level of the sixth-level provinces should be taken as the basis here) creates a significant difference in the fertility rate. Thirdly, when the social-economic development level is above a certain level (those in the third group and above), purchasing power parity creates a significant difference. Moreover, it has been concluded that performing such analyzes according to more appropriate classifications such as the social-economic development level of the provinces instead of the province level gives more meaningful results.

Keywords: *Family, Divorce Rate, Fertility Rate, Purchasing Power Parity, Social-Economic Development Level.*

GİRİŞ

Her ne kadar aile üzerine çalışmalar yapan farklı disiplinlerdeki sosyal bilim insanları ailenin tanımı konusunda tam bir uzlaşmaya varamamış olsalar da bireylerin dünyaya ilk gözünü açtıkları ve sosyalleşmeye başladıkları ailenin sosyal bilim araştırmalarındaki önemi devam etmektedir.

Son yıllarda ülkeler bazında incelendiğinde ailelerin devamlılığını noktalayan, sonrasında bireyler açısından sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunlara neden olan ve evlilik akdinin yasal olarak sona ermesi anlamına gelen boşanma oranlarında, özellikle son 50 yıllık eğilimler izlendiğinde süregelen bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*Organisation for Economic Co-operation and Development- OECD*) 2019 yılı raporuna göre 1000 kişi başına düşen boşanma oranı, istikrarlı bir şekilde son yarım yüzyılda küresel anlamda artmıştır (URL-3).

Bununla birlikte yakın dönem verilerinde ise 2020 yılında kaba boşanma oranları ülkeler arasında önemli ölçüde değişiklik göstermiştir. İrlanda ve Meksika'da 1000 kişi başına 0,7 boşanma oranı gibi düşük bir seviyede seyrederken, Danimarka, Letonya ve Litvanya'da 1000 kişide 2,7'ye kadar çıkmaktadır. *COVID-19* salgınının ilk yılında uygulamaya konulan kısıtlamaların da doğrudan bu oranlara etki ettiği değerlendirildiğinde OECD ülkeleri genelinde ortalama olarak boşanma oranlarının bir önceki yıla nazaran 2020'de %10 azaldığı saptanmıştır. 2020 yılında en yüksek boşanma oranı Meksika'da yaklaşık %50 ile görülürken Şili ve Slovenya'daki evliliklerin yaklaşık üçte biri boşanma ile neticelenmiştir. 2020 yılında bir önceki yıl ile mukayese edildiğinde boşanma oranları Avustralya, Finlandiya ve Hollanda hariç tüm OECD ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde düşmüştür (URL-4).

Boşanmanın gerisinde sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve kültürel pek çok neden bulunmaktadır. Bu çalışmada sosyolojik olarak yapısal bir bakış açısıyla makro anlamda boşanma ile ilintili olduğu değerlendirilen doğurganlık hızı ve satınalma gücü paritesinin, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının iller düzeyinde belirlediği sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi gruplarına göre aralarında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığı incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye'de boşanma üzerine söz konusu değişkenler bağlamında saptanan bulgular ışığında sosyal politika üreticiler için bir takım tavsiyelerde bulunulması hedeflenmiştir.

Bu çalışmada sosyolojik olarak yapısal bir bakış açısı benimsenmiştir. Yapısal yaklaşım, boşanma nedenlerini bütüncül bir şekilde açıklığa kavuşturmak için makro yapısal süreçleri dikkate alır. Modernleşmenin bir sonucu olarak

sanayileşme, kentleşme ve aile yapısında önemli değişiklikler olmuştur. Bu nedenle, sosyal yapısal değişimler, dünyanın farklı bölgelerinde boşanma ve evlilik kalıplarını hızla dönüştürmektedir (Bodenmann ve diğerleri, 2006; Gautier ve diğerleri, 2009; Raymo ve diğerleri, 2013).

Çalışmada, öncelikle boşanma ile ilgili kavramsal çerçevenin sunulmasının ardından literatür taraması neticesinde oluşturulan boşanma nedenlerine ilişkin hazırlanan saptamalar sunulmuştur. Araştırmanın hipotezleri ve metodolojisi açıklandıktan sonra yapılan istatistiksel analizler sonucu elde edilen bulgular tablolar halinde gösterilmiş; sonrasında söz konusu bulgulara dair değerlendirmeler sonuç bölümünde yorumlanmış; aynı alanda yapılacak gelecek araştırmalar için bir takım öneri ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

Aile kurumu, sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki süreçler ile ilintili olarak tarihsel bir değişim göstermiş, özellikle endüstri devrimi ile başlayan ve hâlihazırda devam eden yapısal değişiklikler neticesinde evlenme, boşanma, çocuk sahibi olma gibi bireysel karar mekanizmalarında sürekli bir değişim gözlenmiştir (Giddens, 2012:250-251).

İstatistiksel çalışmalar, küreselleşme, modernleşme ve artan ekonomik zorluklarla birlikte ülkelerdeki boşanma oranlarının giderek arttığını ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği (AB) verilerine göre 1960 yılından 2004 yılına kadar boşanma oranları %400 oranında artmıştır (Toth ve Kimmelmeier, 2009).

Bazı sosyal bilimciler temel olarak boşanmanın aile üyeleri üzerindeki bireysel ve psikolojik sonuçlarına odaklanırken (Holden ve Smock, 1991; Ross ve Mirowsky, 1999), bir kısım araştırmacı da kültürel (Toth ve Kimmelmeier, 2009; Afifi ve diğerleri, 2013), sosyal (Demir, 2013; Popova ve Navicke, 2019) ve ekonomik (Brown ve Wright, 2019; Ahmed ve diğerleri, 2020) faktörler üzerine yoğunlaşmıştır.

Sosyolojik bir olguyu analiz edebilmek için ön koşul, öznenin ontolojisine ve sosyolojik bakış açısına karar vermektir. Araştırmada kullanılan temel kavram olan boşanma, eşlerin hukuki ve yasal olarak evlilik akdini sonlandırdığı durum olarak ele alınmış, dolayısıyla literatürde boşanma evrelerinden birisi olarak da kabul gören yasal boşanma anlamında değerlendirilmiştir.¹ Boşanma söz konusu olduğunda bunun gerisinde mikro ve makro gerekçeler bulunmaktadır (Chen ve

¹ Diğer boşanma evreleri olarak duygusal boşanma ve toplumsal boşanma ele alınmaktadır. Detaylı bilgi için Doğan (1998) tarafından yapılan “Türkiye’de boşanma sorununun sosyolojik ve istatistikî açıdan değerlendirilmesi” isimli çalışmaya bakınız.

diğerleri, 2021). Boşanma nedenlerini incelediğimizde bu konuyla ilgili birçok farklı çalışma bulunmaktadır. Herbir çalışmanın farklı bir paradigma, ontolojik kabul ve seviyede olması araştırma süreçlerinin doğası gereğidir. Tablo 1’de literatürde bulunan bazı çalışmalarda tespit edilen boşanma gerekçeleri sunulmuştur.

Tablo 1. Bazı Akademik Makalelerde Bulunan Boşanma Nedenleri

Makale	Atf	Boşanma Nedenleri
Gigy, L., & Kelly, J. B. (1993). Reasons for divorce: Perspectives of divorcing men and women. <i>Journal of Divorce & Remarriage</i> , 18(1-2), 169-188.	1221	Cinsiyet, yaş ve sosyo-ekonomik farklılıklar
Hawkins, A. J., Willoughby, B. J., & Doherty, W. J. (2012). Reasons for divorce and openness to marital reconciliation. <i>Journal of Divorce & Remarriage</i> , 53(6), 453-463.	226	“Zevklerde ayrılmak” (%55) ve “İletişimsizlik” (%53).
Thurnher, M., Fenn, C. B., Melichar, J., & Chiriboga, D. A. (1983). Sociodemographic perspectives on reasons for divorce. <i>Journal of Divorce</i> , 6(4), 25-35.	217	Kişisel tatmin eksikliğinden evlilik rolü yükümlülüklerini yerine getirememeye kadar değişen boşanma nedenlerinin cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve çocuk sayısından etkilendiği gösterilmiştir.
Cohen, O., & Finzi-Dottan, R. (2012). Reasons for divorce and mental health following the breakup. <i>Journal of Divorce & Remarriage</i> , 53(8), 581-601.	194	Evlilik dışı bir ilişki, çiftin ilişkisinin doğasında var olan sorunlar ve çiftin ilişkisinin dışındaki faktörler
Scott, S. B., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Allen, E. S., & Markman, H. J. (2013). Reasons for divorce and recollections of premarital intervention: Implications for improving relationship education. <i>Couple and Family Psychology: Research and Practice</i> , 2(2), 131.	191	Boşanmaya en yaygın olarak bildirilen başlıca nedenler bağlılık eksikliği, sadakatsizlik ve çatışma/tartışmadır. En yaygın nedenler ise sadakatsizlik, aile içi şiddet ve madde bağımlılığıdır.
Ponzetti Jr, J. J., Zvonkovic, A., Cate, R. M., & Huston, T. L. (1992). Reasons for divorce: A comparison between former partners. <i>Journal of Divorce & Remarriage</i> , 17(3-4), 183-201.	180	Çiftler arası anlaşmazlık, demografik değişkenler
Amato, P. R., & Previti, D. (2003). People’s reasons for divorcing: Gender, social class, the life course, and adjustment. <i>Journal of Family Issues</i> , 24(5), 602-626.	112	Cinsiyet, sosyal sınıf ve yaşam seyri değişkenleri
Bodenmann, G., Charvoz, L., Bradbury, T. N., Bertoni, A., Iafate, R., Giuliani, C., ... & Behling, J. (2007). The role of stress in divorce: A three-nation retrospective study. <i>Journal of Social and Personal Relationships</i> , 24(5), 707-728.	71	Düşük taahhüt ve kişilerarası ilişkilerde eksiklikler (iletişim, problem çözme, başa çıkma)
Chang, J. (2004). Self-reported reasons for divorce and correlates of psychological well-being among divorced Korean immigrant women. <i>Journal of Divorce & Remarriage</i> , 40(1-2), 111-128.	69	Eski eşlerin somut taciz edici/olumsuz davranışları, maddi sorunları, soyut ve duygusal nedenleri.
Cohen, O., & Savaya, R. (2003). Lifestyle differences in traditionalism and modernity and reasons for divorce among Muslim Palestinian citizens of Israel. <i>Journal of Comparative Family Studies</i> , 34(2), 283-302.	51	Sevgi veya şefkat eksikliği ve zayıf iletişim, mali faktörler, ciddi somut sorunlar (fiziksel istismar veya alkolizm gibi), akrabalarla ilgili sorunlar ve çocuk-suzluk.

Coontz, S. (2007). The origins of modern divorce. <i>Family Process</i> , 46(1), 7-16.	48	Boşanmanın acil nedenleri, eşlerden birinin veya her ikisinin kişisel psikolojik özelliklerinden ekonomik sıkıntı ve toplumun parçalanması gibi çeşitli faktörlere kadar değişebilir.
Coşkun, S., & Sarlak, D. (2020). Reasons for Divorce in Turkey and the Characteristics of Divorced Families: A Retrospective Analysis. <i>The Family Journal</i> , 1066480720904025.	43	Olguların %48,4'ünün kavga/çatışma, %38,7'sinin psikolojik şiddet, %19,4'ünün maddi sorunlar, %18,5'inin evlilik dışı ilişkiler ve %12,9'unun alkol/uyuşturucu kullanımı olduğu belirlendi.
Moskoff, W. (1983). Divorce in the USSR. <i>Journal of Marriage and the Family</i> , 419-425.	41	Alkolizm, zina, geçimsizlik
Thadathil, A., & Sriram, S. (2020). Divorce, families and adolescents in India: A review of research. <i>Journal of Divorce & Remarriage</i> , 61(1), 1-21.	40	Sosyo-demografik değişkenler (Yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, kır-kent farkı, kadının mesleği, eğitimi), diğer boşanma nedenleri (Kocanın ailesinden taciz, aile içi şiddet, çeyiz, madde kullanımı, ataerkillik ve erkek egemenliği, sadakatsizlik ve evlilik dışı ilişkiler, zayıf iletişim, psikolojik sorunlar, mantıksız beklentiler, fiziksel yakınlığın olmaması, ailelerin sosyal izolasyonu).
Beschetnova, O. V., Fomina, S. N., Shimanovskaya, Y. V., Sizikova, V. V., Karpunina, A. V., & Konstantinova, N. P. (2021). Divorce in post-epidemic society: reasons and consequences. <i>Laplace Em Revista</i> , 7(3D), 65-72.	25	Kişilerarası ilişkilerin, ekonomik ve sosyal ihlali.
Cohen, O., & Savaya, R. (2003). Reasons for divorce among Muslim Arabs in Israel an exploratory study. <i>European Societies</i> , 5(3), 303-325.	24	İletişim sorunları, fiziksel şiddet ve akrabaların müdahalesi

Aile kavramına bakıldığında ise geleneksel tanımların tarih içinde evrilerek değişik biçimlere dönüştüğü (Aktaş, 2015), akrabalık ve kan bağı ilişkilerinin ön planda tutulduğu (Doğan, 2008), çoğu zaman aslında hanehalkı kavramı ile eş anlamlı kullanıldığı (Canatan ve Yıldırım, 2013; Koç, 2013), aslında aile ile hanehalkı terimlerinin örtüşen ve kesişmeyen alanlarının olduğu görülmektedir. Bu çalışmada aile, içinde aile veya aileler mevcut olan ve literatürde “aile hanehalkı” olarak da tabir edilen (Koç, 2013: 26-27) kavram olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle de aile ilgili veriler alınırken hanehalkından ziyade aile bireylerini göz önünde bulundurduğu kıymetlendirilen istatistiksel değerlere (boşanma hızı, doğurganlık hızı ve satınalma gücü paritesi) vurgu yapılmıştır.

Yapısal yaklaşım açısından irdelendiğinde sanayi devrimi ve sonrasında modernleşme ile birlikte aile, geçmişten günümüze iki önemli değişime uğramıştır. Birincisi, aile geniş aileden çekirdek aileye doğru evrilmiştir. İkincisi ise aile sanayi devrimi öncesi temel üretim birimi ve ekonomik olarak satınalma gücünün belirleyicisi konumunda iken sonrasında temel tüketim birimine dönüşmüş ve satınalma gücü önemli ölçüde gerilemiştir. Dolayısıyla ailede meydana gelen bu yapısal değişim, uygun makro değişkenler ile incelendiğinde

sonrasındaki boşanma ile sonuçlanan yapısal kırılmalıklar ile bağıntısının anlaşılabilirliği değerlendirilmiştir. Müteakip alt başlıklarda bu iki değişimin üzerine odaklanılmıştır.

Genişten Çekirdek Aileye Evrilme

Aile sosyolojisi açısından sanayi öncesi geleneksel toplum düzeninde ailenin üretimin birlikte yapıldığı ve yakın akrabaların bir arada yaşadığı bir yapı içerisinde olduğu genel olarak kabul görmektedir (Duman, 2012). Sanayi Devrimi sonrası üretimin modern fabrikalara taşınması ile birlikte erkeğin yanı sıra kadın ve çocukların da işgücüne dahil olması ilk etapta geçici bir ekonomik refah sağlasa da zorlu çalışma koşulları ve otomasyon insan gücüne ihtiyacı azaltmış, ailenin ekonomik gücünü artırması için küçülmesi ihtiyacı doğmuştur (Goody, 2004). Öte yandan azalan akrabalık ilişkileri, bilişim sektöründe yaşanan gelişme, artan internet bağımlılığı ve küreselleşme ailenin çekirdek aileye dönüşüm sürecini hızlandırmıştır. Böylelikle aile daha az hanehalkı olan, daha küçük bir yapıya dönüşmüştür (Yaşar Ekici, 2014; Özkiraz ve Baş, 2016; Artar, 2022). İkincisi ise geçim koşullarının özellikle kadınların işgücüne katılımını neredeyse zorunlu hale getirmesi, tüm aile fertlerinin çalışma hayatına entegre olmasını sağlamıştır. Aile, mutluluk, sevinç, elem ve kederin paylaşıldığı bir kurumdan gelir dağılımının nominalize edildiği bir ticari kuruluşa ve ekonomik bir güce doğru şekil değiştirmiştir. Aile, sanayi öncesi toplumda temel üretim birimi iken günümüzde temel tüketim birimine dönüşmüş ve gelirinde önemli bir kayba maruz kalmıştır (Bayer, 2013; Yaşar Ekici, 2014; Özbay, 2014; Turğut, 2017). Her iki değişim birlikte irdelendiğinde ise kadınların işgücü olarak istihdam edilmesine ve çekirdek ailenin daha çok tercih edilmesine yol açmış, bu durumun doğal bir sonucu olarak da doğurganlık hızının düştüğü gözlemlenmiştir (URL-2).

Endüstrileşme ve şehirleşme süreçleri sonucunda aile kurumu yapısal değişime maruz kalmış, kendisi de toplumsal yapı içerisindeki ağırlığını ve önemini yitirmiş; modernitenin etkisiyle ortaya çıkan kadının iş hayatına girmesi, çekirdek ailenin yaygınlaşması, ailenin çocuk bakıcılığı ve eğitim gibi bazı görevlerini yeni oluşan okul ve kreş gibi farklı kurumlara devretmesi sonucunda eskisine nazaran daha kırılmalı bir kurum haline dönüşmüştür. Ünal (2013:591)'a göre yaşanan değişimler kaçınılmaz bir şekilde boşanma oranlarındaki artışı tetiklemiştir.

Ailenin uğradığı birinci önemli değişim olan geniş aileden çekirdek aileye evrilme ile birlikte hanehalkındaki bireylerin sayısı azalmıştır. Çekirdek aileye geçişle birlikte hanehalkı sayısı özellikle ailedeki çocuk sayısı anlamında azalma göstermiştir. Çocuk sayısının azalmasının boşanma riskini artırdığı yapılan farklı araştırmalarda saptanmıştır. Örneğin, Mutlu Aile Mutlu Çocuk Derneği tarafından

hazırlanan *Aile Raporu 2021*'in bulgularına göre, çocuk sahibi olanların boşanma risklerinin, çocuk sahibi olmayanlar ile mukayese edildiğinde yaklaşık 4 kat daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (URL-1).

Doğan (1998) tarafından yapılan çalışmada İstanbul'da boşanan ailelerin yaklaşık yarısının çocuk sahibi olmadığı saptanmıştır. Yıldırım (2004)'a göre ailedeki çocuk sayısı arttıkça boşanma oranları azalmaktadır. İslâhiye ilçesinde yapılan ve ilçe adliyesine boşanmak üzere başvuran 481 çiftin dava dosyalarındaki belgelerin taranması neticesinde çocuk sahibi olmayan ailelerde boşanma oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (İbrahim ve Bülbül, 2012).

Yine o zamanki adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü, şimdiki adıyla Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 1990 ile 1999 yılları arasındaki verilerin analizi sonucunda çocuk sayısındaki artış ile boşanma arasında ters yönlü bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Berrin, 2002).

İzmir ilinde 370 kişilik bir örneklem üzerinde yapılan başka bir sosyolojik araştırmaya göre de ailedeki çocuk sayısının artmasının boşanma oranlarını düşürdüğü sonucuna varılmıştır (Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz, 2018).

Hanehalkı sayısı ile direkt ilintili başka bir husus da doğurganlık hızıdır. Literatürde farklı tanımlar olmakla birlikte doğurganlık hızı, bir kadının üreme yeteneklerinin aktif olduğu ve doğurgan olarak kabul edildiği 15 ile 49 yaş arasında bulunduğu dönemde doğurabileceği ortalama çocuk sayısı anlamına gelmektedir (URL-11). Hanehalkı, kavram olarak aynı ev içinde yaşayan bireyleri tanımladığından dolayı aynı ev içinde birden fazla aile yaşaması mümkündür. Bu yüzden doğurganlık hızındaki artışın da hanehalkının yanı sıra aile bireylerinin sayısını artıracığı, bu nedenle de boşanma oranlarını düşüreceği varsayılmıştır. Bu açıdan literatür incelendiğinde, 2013 yılı verileri baz alınarak Türkiye'de iller bazında yapılan bir çalışmada doğurganlık hızında meydana gelen artışın boşanma oranında azalmaya neden olduğu saptanmıştır (Cafri ve Çukadar, 2018). Öte yandan Kutlar ve diğerleri (2012) boşanma hızı ile doğurganlık hızı arasında çift yönlü Granger nedensellik ilişkisi² tespit etmişlerdir. Dolayısıyla hem boşanma hızından doğurganlık hızına hem de doğurganlık hızından boşanma hızına doğru bir nedensellik olduğu saptanmıştır.

İğdeli (2019)'nin yaptığı çalışmada Garch Analizi tekniği³ kullanılarak Türkiye'deki ekonomik belirsizlik ile doğurganlık hızı arasındaki ilişki incelenmiş,

² Granger nedensellik ilişkisi, değişkenlerden birinin cari zamandaki değerini açıklarken diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerinin bir katkısı olup olmadığını irdeleyen bir nedensellik testidir (Granger, 1969).

³ Finansal piyasalarda gözlemlenen asimetrik oynaklık yapısını araştırmak için geliştirilen bir tekniktir (Kutlar, 2007).

özellikle kadınların işgücüne katılımı ile boşanma oranlarının arttığı, oluşan ekonomik bağımsızlığın da dolaylı olarak doğurganlık hızında azalmaya sebebiyet verdiği bulunmuştur. İğdeli ve Merve (2021) tarafından yapılan çalışmada da benzer bulgular tespit edilerek doğurganlık hızındaki artışın boşanma oranlarını düşürdüğü yinelenmiştir.

Şahbaz (2022) tarafından yapılan başka bir çalışmada kaba boşanma hızları en düşük olan 11 ile bakıldığında bu illerden 2 tanesinin en yüksek, 6 tanesinin yüksek, 3 tanesinin ise orta doğurganlık hızına sahip olduğu; Türkiye genelinde ise doğurganlık hızının artması ile boşanma hızlarındaki düşüş arasında bir ilişki bulunduğu ifade edilmiştir.

Ailenin Ekonomik Gücünün Azalması

Aile ekonomik anlamda üretim birimi olduğu sanayi devrimi öncesinde emeğinin karşılığını kendi saptadığı için ekonomik olarak belirleyici bir konuma sahip olmuştur (Ümit ve Uçak, 2020). Sanayi devrimi sonrası başlayan süreçte işgücü ve istihdama kadın ve çocukların da dahil olması ile ailenin gelirin daha fazla katkı sağlansa da satınalma gücü anlamında gerilemiştir (Aktaş, 2015). Bunun sonucunda hem aile bireylerinin reel kazançları azalmış hem de hanehalkının geliri düşmüştür (Epik ve diğerleri, 2017).

Ailenin ekonomik bir birlikteliğe dönüşmesi kapsamında hanekalkını oluşturan bireylerin gelirlerinin azalıp azalmadığını irdelemek ve bu durumun boşanma hızı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla ilk olarak kişi başı gayri safi yurt içi hasılası (GSYH) dikkate alınmıştır. GSYH ile boşanma arasındaki literatür incelendiğinde Aksu (2018) tarafından 1980 ile 2015 yılları arasındaki veriler kullanılarak yapılan çalışmada, GSYH ile boşanma oranı arasında ters yönlü bir ilişki olduğu ve GSYH oranı arttığında boşanma oranlarının azaldığı sonucuna varılmıştır. Daha eski tarihli ve yurt dışında yapılan Chang ve diğerlerinin (2009) çalışmasında Asya ekonomik krizi neticesinde Japonya, G.Kore ve Hong Kong'da GSYH'daki azalmanın boşanma oranlarını artırdığı bulunmuştur.

Kutlar ve diğerleri (2018), makro değişkenler üzerine yaptıkları çalışmada boşanma oranı ile en fazla ilişkisi bulunan iki değişkenden birinin GSYH olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yine Koç ve Şahpaz (2020) tarafından yapılan başka bir çalışmada kadınların iş gücüne katılımı ile boşanma oranları arasındaki ilişki incelenmiş, yapılan analizler neticesinde elde edilen bulgulardan bir tanesinde GSYH ile boşanma oranları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Öte yandan Kutlar ve diğerlerinin (2012) çalışmasında kişi başı

GSYH oranı yüksek olan ve özellikle kadınların işgücüne katılım oranının fazla olduğu bölgelerde daha fazla boşanmaların görüldüğü bulunmuştur.

İkinci olarak satınalma gücü paritesi irdelenmiştir. Erdoğan ve Aslan (2021)'a göre satınalma gücü paritesi yüksek olan yerlerde boşanma oranları da yüksektir. Aslan (2020) tarafından pandemi döneminde yapılan çalışmada benzer şekilde boşanma oranlarının satınalma gücü paritesi yüksek olan çevrelerde fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Van (2022) boşanan bireylerin yoksullaştığını ve satınalma güçlerinin düştüğünü belirlemiştir. Guveli ve diğerleri (2022) Avrupa ülkelerine göç eden Türkler üzerinde yaptıkları araştırmada benzer bulgulara ulaşmışlardır. Sonuç olarak kavramsal çerçeve ile literatür taraması neticesinde oluşturulan araştırmanın modeline yönelik temel yaklaşım Şekil 1'de sunulmuştur.

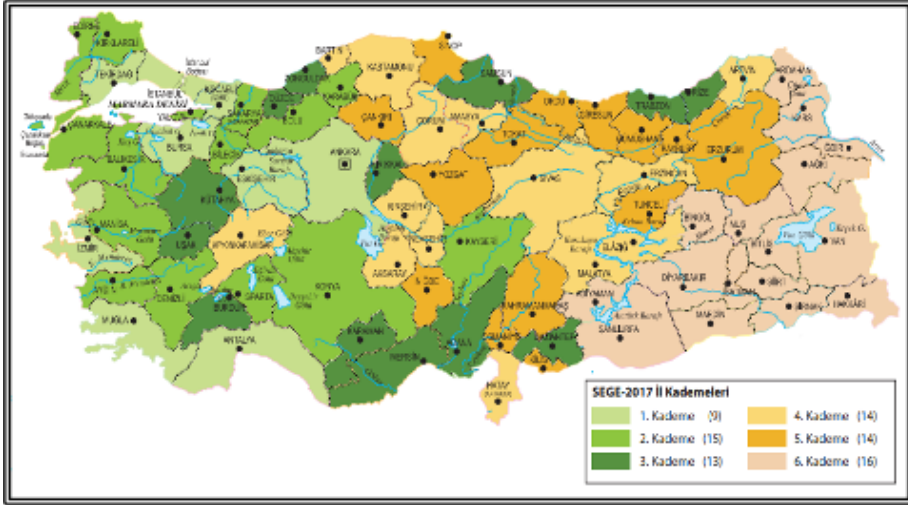

Şekil 1. Araştırmanın Modeline Yönelik Temel Yaklaşım

Ailenin yapısal dönüşümü sadece sanayi devrimi sonrası gelişen sürece bağlı olmamakla birlikte, araştırmanın temel kurgusunu içeren söz konusu model incelendiğinde aile, endüstri devrimi ile başlayan sosyal ve ekonomik bir değişime maruz kalmış, bu doğrultuda hem geniş aileden çekirdek aileye doğru bir dönüşüm eğilimi göstermiş, hem de temel üretim biriminden temel tüketim birimine dönüşmüştür. Bu iki değişimin özellikle aileyi yapısal anlamda dönüştürdüğü, ekonomik zorlukları aşmak zorunda kalan ailede daha fazla bireyin işgücüne dahil edildiği, bu duruma eşlik eden doğurganlık hızındaki düşüşün neticesinde aile ve hanehalklarının sayılarının azaldığı, ekonomik krizler ve zorlukların arttığı, rakamsal anlamda kişi başı GSYH'nin yükseldiği görülürken aslında satınalma gücü paritesine bakıldığında hanehalkı gelirlerinin reel anlamda azaldığı, bütün bu olumsuz gelişmeler sonucunda ailelerde daha fazla boşanma oranlarının görüldüğü varsayılmıştır.

Satınalma gücü paritesi kapsamında Türkiye İstatistik Kurumu son üç yıl verilerine bakıldığında 2019 yılında dünya genelinde 59'uncu sırada olan (URL-8) Türkiye'nin 2020 yılında 62'nci sıraya (URL-9), 2021 yılında ise 63'üncü sıraya (URL-10) gerilediği görülmektedir. Ülkeler arasında standart bir mal ve hizmet sepetinin fiyat oranını dikkate alan satınalma gücü paritesi, uluslararası anlamda gerçek fiyat ve hacim karşılaştırmaları yapmak için GSYH ile karşılaştırıldığında ailenin ekonomik gücünü açıklamak için daha uygun bir ölçüm aracı olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu ölçüm aracının iller bazında yıllara sari verisi bulunmadığı için 2009, 2012 ve 2017 yıllarına ait verilerinin aritmetik ortalaması (URL-7) alınarak analize dahil edilmiştir.

Genel anlamda literatürde yapılan araştırmalarda iller arası farklılıkların göz ardı edilerek Türkiye geneli veriler üzerinden analiz ve sentezlerin yapıldığı görülmüştür. Bu araştırmada diğer araştırmalardan farklı olarak ailenin geçmişten günümüze sosyal-ekonomik gelişimi ile yapısal değişimi arasında birlikte süregelen bir ilişki bulunduğu dikkate alındığında Türkiye genelini tek bir araştırma öznesi görmek yerine illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzey grupları dikkate alındığında aralarında farklar bulunacağı varsayılmıştır. Bu nedenle 2017 yılında Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2017 Raporu verilerine istinaden altı farklı grup halinde kategorize edilen illerin boşanma ve doğurganlık hızları arasında bulunan grupsal anlamdaki farklılıkları irdelenmiştir. Söz konusu gruplandırmaya yönelik iller bazlı değişiklikleri gösteren harita Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. İl SEGE-2017 gelişmişlik kademeleri (URL-5: 37)

Literatürde mevcut çalışmalardan bir kısmı Türkiye verisi üzerinden genellemelerde bulunmuşlar ve iller arasındaki sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyini ihmal etmişlerdir. Bu çalışmada illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyleri dikkate alındığında boşanma hızı ile buna yol açan doğurganlık hızının ve satınalma gücü paritesinin farklılaştığını göstermek hedeflenmiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Türkiye nüfusedir. Örneklem olarak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2009 ile 2021 yılları arasındaki Türkiye'ye ait resmî boşanma ve doğurganlık hızları ile 2009, 2012 ve 2017 yıllarına ait satınalma gücü paritesi verileri alınmıştır. Boşanma hızı, doğurganlık hızı ve satınalma gücü paritesi verilerinin normal dağılım gösterip göstermediğine bakmak için verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerine göz atılmış, değerlerin normal dağıldığı, çarpıklık (skewness=.450) ve basıklık (kurtosis=.765) değerlerinin -1 ile +1 arasında yer aldığı saptanmıştır. Tabachnick ve Fidell (2013)'e göre söz konusu değerler normal dağılım açısından uygun bir aralık olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Boşanma ve Doğurganlık Hızı ile Satınalma Gücü Paritesine Ait Betimsel İstatistikler

İl Gelişmişlik Düzeyi	N	Ortalama	İl Gelişmişlik Düzeyi	Ortalama	İl Gelişmişlik Düzeyi	Ortalama
Boşanma Hızı	1	9	2,210	Doğurganlık Hızı	1	1,710
	2	15	1,808		2	1,690
	3	13	1,663		3	1,848
	4	14	1,438		4	1,861
	5	14	1,197		5	2,001
	6	16	0,473		6	3,143
Genel Ort.	81	1,396	Genel Ort.	2,088	Satınalma Parite Gücü	Genel Ort.
					1	1,025
					2	1,018
					3	1,004
					4	0,973
					5	0,984
					6	0,953
					Genel Ort.	0,990

Araştırma Tekniği

Araştırmada nicel araştırma tekniklerinden istatistiksel analiz kullanılmıştır. Sosyoloji, bilim dalı olarak ortaya çıktığından beri dönemin hakim paradigması pozitivizmin de etkisiyle fen bilimlerinde sıklıkla kullanılan yöntemlerden etkilenmiş; bu minvalde, istatistik de sosyoloji çalışmalarında sıklıkla kullanılan bir teknik olarak karşımıza çıkmıştır. Örneğin, sosyolojinin kurucularından kabul edilen Emile Durkheim *Suicide: A Study in Sociology (1951)* adlı eserinde çok sayıda istatistiki bilgiyi kullanmış, çarpaz tablolar ile açıklamalarda bulunmuştur. Dönem dönem kullanılan teknik ve yapılan analizler değişse de istatistik hâlihazırda özellikle yapısal işlevselci sosyolojik çalışmalarda ve bununla ilintili ontolojik kabulde yaygın bir teknik olarak göze çarpmaktadır (Raftery, 2006).

Araştırmada istatistiksel araçlardan tek yönlü varyans analizi (*ANOVA*) kullanılmıştır. *ANOVA* yapısal işlevselci araştırmalarda en sık kullanılan istatistiksel yöntemlerden birisidir. *ANOVA* ihtiyacı, grupların t testi ile ayrı ayrı karşılaştırılması sonucunda ortaya çıkan Tip 1 hata olasılığının artmasından (yanlış pozitif) ortaya çıkmıştır. *ANOVA*, grup varyansları arasındaki ve içindeki varyansların oranı olan F istatistiğini kullanır. Analizin ana ilgi alanı, grup araçlarının farklılıklarına odaklanmasıdır. Gruplar arası farklılıkları açıklamada etkin bir teknik olarak göze çarpmaktadır (Kim, 2017). *ANOVA* sonucunda gruplar-arası fark anlamlı olması durumunda, uygun Post-Hoc çoklu karşılaştırma testleri kullanılır.

Bu çalışmada, alanda yapılan diğer çalışmaların büyük bir kısmında kullanılan regresyon analizi yerine varyans analizi tercih edilmiştir. Regresyon analizinin tercih edilmemesinin başlıca nedeni özellikle sosyal gelişmişlik düzey grupları

açısından farklılıklara odaklanılmasının hedeflenmesidir. Öte yandan, söz konusu bölgesel farklılıklar dikkate alınmadan nüfusun genel verisi üzerinden yapılacak çalışmalarda yüksek belirleme katsayısı yani R-kare ile karşılaşılması olasılığının artacağı; dolayısıyla istatistiksel sonuçların yorumlanmasında sıkıntı yaşanacağı değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

Ailenin Endüstri Devrimi'nden şimdiye kadar deneyimlediği iki temel değişim neticesinde yapısal değişikliklere maruz kalmıştır. Bunların sonucunda bugün daha kırılğan bir aile haline gelmiş olan ailede boşanmaların daha fazla meydana geldiği yapılan çalışmalarla da ortaya konulmuştur. Her ne kadar dünya genelinde yapılan bazı araştırmalarda 2019 ile 2021 yılları arasında yaşanan pandeminin boşanma oranlarında kısmi bir düşüşe neden olduğu tespit edilse de (Manning & Payne, 2021; Rais, 2021; Ghaznavi v.d., 2022) 20'nci yüzyılın ortalarından itibaren başlayan boşanma hızı eğiliminin devam ettiği görülmektedir.

Boşanmanın makro ve mikro düzeyde pek çok değişkene bağlı olduğu bilinmekle birlikte ailedeki yapısal bağlamda görülen iki önemli değişimin gözlenen olguları olan doğurganlık hızı ve satınalma gücü paritesinin boşanma oranlarına da etki ettiği değerlendirilmektedir.

Türkiye gerçeğine bakıldığında iller arasında sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyleri açısından farklılıklar mevcut olduğu için makro değişkenler üzerinden yapılan veri analizleri tutarlılık sorunu yaşamaktadır. Bu nedenle yapılan araştırmada, iller bağlamında sosyal-ekonomik gelişmişlik düzey grupları arasındaki farklılıklara yoğunlaşarak araştırmanın değişkenleri olan boşanma hızı, doğurganlık hızı ve satınalma gücü paritesine ilişkin değerlendirmelerde bulunmak hedeflenmiştir. Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

H₁: İllerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları bağlamında boşanma hızı ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₂: İllerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları bağlamında doğurganlık hızı ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₃: İllerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları bağlamında satınalma gücü paritesi ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.

Verilerin Analizi

Araştırmada 2011 ile 2017 arasındaki altı yıllık dönemin verileri ile oluşturulan

SEGE 2017 indeksi kullanılmıştır. Söz konusu indeks analize dahil edilen 52 değişken marifetiyle oluşturulmuştur. Şekil 1’de ifade edilen araştırma modelindeki GSYH değişkeninin söz konusu SEGE 2017 Raporu indeksinde de kullanılan değişkenlerden birisi olması nedeniyle araştırmanın analizi kapsamına dahil edilmemiştir. *SEGE 2017 Raporu* indeksi, literatürde çok değişkenli indekslerin hazırlanmasında en güçlü ve en çok kullanılan yöntemlerden birisi olan “Güçlü Temel Bileşenler Analizi” (Maronna ve diğerleri, 2006) ile oluşturulan bir indeks kabul edildiğinden dolayı sosyal-ekonomik gelişiminin doğru bir tahmin edicisi olarak değerlendirilmiştir.

Verilerin toplanmasını müteakip *SPSS 20.0* yardımıyla analiz edilmiştir. Boşanma hızları, doğurganlık hızları ve satınalma gücü paritesinin sosyal-ekonomik gelişmişlik indeksi grupları arasında anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için *ANOVA* ve farklılıkların kaynağını bulmak için *Post-Hoc* çoklu karşılaştırma testlerinden grup örneklem boyutları küçük olduğunda daha güçlü sonuçlar veren *Bonferroni* ve *Games-Howell* Testleri uygulanmıştır (Field, 2009:374).

BULGULAR

Araştırmada, 2009-2021 yılları arası illere göre boşanma hızı aritmetik ortalaması ile illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları arasındaki ilişkiyi irdelemek amacıyla *ANOVA* testi uygulanmış olup elde edilen sonuçlar Tablo 3’de sunulmuştur. Tablo 3’e göre illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları boşanma hızları ile istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmaktadır ($p>0,05$).

Tablo 3. İl Sosyal-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyleri Gruplarına Göre Boşanma Hızı Çoklu Karşılaştırması

Bağımlı Değişken	Boşanma Hızı Açısından Gruplar Arası Çoklu Karşılaştırmalar				Hipotez No.	Kabul/Red	
	Varyansların Homojenliği Testi		ANOVA				Sonuçlar*
	Levene	p	F	p			
BH	1,290	0,277	45,387	0,000	1	Kabul	

(*): Post-Hoc çoklu karşılaştırma yapabilmek için eşit varyans durumunda ve grup örneklem boyutları küçük olduğunda daha güçlü olan Bonferroni testi uygulanmıştır (Field, 2009:374).

Tablo 3’de sunulduğu üzere boşanma hızı ortalamalarının il sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyleri açısından irdelenmesi sonucunda, istatistiksel olarak grup ortalamaları arasında anlamlı fark (Birinci düzeyde bulunan iller üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı düzeyde bulunan illerden; ikinci düzeyde bulunan iller dördüncü, beşinci ve altıncı düzeyde bulunan illerden; üçüncü düzeyde bulunan iller beşinci ve altıncı düzeyde bulunan illerden; dördüncü ve beşinci düzeyde bulunan iller altıncı düzeyde bulunan illerden) bulunduğu görülmüştür. Dolayısıyla elde edilen bulguların birinci hipotezi destekler nitelikte olduğu değerlendirilmektedir.

2009-2021 yılları arası illere göre doğurganlık hızı aritmetik ortalaması ile illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları arasındaki ilişkiyi irdelemek amacıyla ANOVA testi uygulanmış olup elde edilen sonuçlar Tablo 4’de sunulmuştur. Tablo 4’e göre illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları doğurganlık hızları ortalamaları ile istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4’de sunulduğu üzere doğurganlık hızı il sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyleri açısından irdelenmesi sonucunda istatistiksel olarak grup ortalamaları arasında anlamlı fark (Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci düzeyde bulunan düzeyde bulunan iller altıncı düzeyde bulunan illerden) bulunmuştur. Bulgular kapsamında bütün il grupları sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi ortalamaları

arasında fark bulunmasa da altıncı düzey ile diğer düzeyler arasında oluşan farkın ikinci hipotezi desteklediği değerlendirilmektedir. İlk beş grubun altıncı gruptan farklılaşması bunu göstermektedir.

Tablo 4. İl Sosyal-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyleri Gruplarına Göre Doğurganlık Hızı Çoklu Karşılaştırması

Bağımlı Değişken	Doğurganlık Hızı Açısından Gruplar Arası Çoklu Karşılaştırmalar				Sonuçlar*	Hipotez No.	Kabul/Red
	Varyansların Homojenliği Testi		ANOVA				
	Levene	p	F	p			
DH	4,110	0,002	33,555	0,000	$\bar{x}_1 > \bar{x}_6$	2	Kabul
					$\bar{x}_2 > \bar{x}_6$		
					$\bar{x}_3 > \bar{x}_6$		
					$\bar{x}_4 > \bar{x}_6$		
					$\bar{x}_5 > \bar{x}_6$		

(*): Post-Hoc çoklu karşılaştırma yapabilmek için eşit varyans olmadığı koşulları altında ve grup örneklem boyutları küçük olduğunda daha doğru sonuçlar veren Games-Howell testi uygulanmıştır (Field, 2009:374).

İllerin satınalma gücü paritesi aritmetik ortalaması ile illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları arasındaki ilişkiyi irdelemek amacıyla *ANOVA* testi uygulanmış olup elde edilen sonuçlar Tablo 5’de sunulmuştur. Tablo 5’e göre illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi gruplarında satınalma gücü paritesi ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmaktadır ($p>0,05$).

Tablo 5. İl Sosyal-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyleri Gruplarına Göre Satınalma Gücü Paritesi Çoklu Karşılaştırması

Bağımlı Değişken	Satınalma Gücü Paritesi Açısından Gruplar Arası Çoklu Karşılaştırmalar				Hipotez No.	Kabul/Red	
	Varyansların Homojenliği Testi		ANOVA				Sonuçlar*
	Levene	p	F	p			
SGP	2,345	0,000	8,997	0,000	$\bar{x}_1 > \bar{x}_{4,6}$ $\bar{x}_2 > \bar{x}_{4,6}$ $\bar{x}_3 > \bar{x}_6$	3	Kabul

(*): Post-Hoc çoklu karşılaştırma yapabilmek için eşit varyans olmadığı koşulları altında ve grup örneklem boyutları küçük olduğunda daha doğru sonuçlar veren Games-Howell testi uygulanmıştır (Field, 2009:374).

Tablo 5’de sunulduğu üzere satınalma gücü paritesi ortalamaları il sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyleri açısından irdelendiğinde istatistiksel olarak gruplar arasında anlamlı fark (Birinci düzeyde bulunan iller dördüncü ve altıncı düzeyde bulunan illerden; ikinci düzeyde bulunan iller dördüncü ve altıncı düzeyde bulunan illerden; üçüncü düzeyde bulunan iller altıncı düzeyde bulunan illerden) bulunmuştur. Elde edilen bulguların üçüncü hipotezi desteklediği değerlendirilmektedir.

Her üç hipotezin sınanması sonucunda oluşturulan red/kabul durumları Tablo 3, 4 ve 5’de sunulmuştur. Türkiye genelinde tespit edilen altı farklı sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyleri dikkate alındığında boşanma hızı, doğurganlık hızı ve satınalma gücü paritesi değişkenleri bağlamında farklılıklar mevcut olduğu görülmüştür. Araştırmanın modelinde de belirtildiği üzere Sanayi Devrimi sonrası aile yapısı artan boşanma hızı, doğurganlık hızı ve azalan satınalma gücü paritesi ile birlikte değişim göstermiştir. Burada sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyinin önemli bir belirleyici olduğu varsayıldığından dolayı illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları temel alınarak gruplar arası bir analiz yapılmıştır. Yapılan analiz neticesinde gruplar arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiş ve bu duruma ilişkin yorumlar sonuç ve değerlendirme kısmında sunulmuştur.

SONUÇ

Boşanma hızı bağımlı değişkeni üzerinden yapılan ve araştırmanın birinci hipotezini oluşturan analiz sonuçlarına bakıldığında hipotezin doğrulandığı elde edilen bulgulardan anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken önemli bir husus da il sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyleri açısından tüm bölgelerin 6’ncı bölge

olarak sınıflandırılan ve Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Van, Batman, Şırnak, Ardahan ve Iğdır illerini kapsayan gruptan farklılaşmasıdır. Söz konusu bölgede boşanma hızı diğer bölgeler ile kıyaslandığında daha düşük seyretmektedir. Bu durumun neden kaynaklandığı irdelendiğinde farklı sosyolojik ve ekonomik gerekçeler olduğu değerlendirilmiştir. Boşanma hızındaki farklıklar konusunda Başkaya ve Ünal (2017) kadınlarda eğitimin başat bir faktör olduğunu savunurken, İğdeli ve Ay (2021) erkeklerde işsizliğin önemine vurgu yapmaktadır. Öte yandan Beşpınar ve Beşpınar (2017) da evlilik örüntüleri olarak nitelendirilen ilk evlilik yaşı, evlilik kararının kimler tarafında verildiği, tanışılan sosyal çevre gibi hususların evliliğin devamı ya da sonlandırılmasında etkili olduğunu ve bölgesel farklılıklara yol açtığını ifade etmektedir. Ayrıca Ökten (2009), çokeşlilik, boşanma kuralları, başlık parası ve namus cinayetleri gibi kültürel etmenlerin de boşanma hızını söz konusu bölgede düşürdüğünü vurgulamıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular neticesinde boşanma hızının sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi grupları arasında başlıca üç nedenden ötürü farklılaştığı değerlendirilmiştir. Birinci olarak söz konusu illerdeki ilk evlenme yaşı hem erkekler hem de kadınlar için diğer bölgeler ile kıyaslandığında daha düşüktür (Baskaya ve Ünal, 2017). Geçim kaynağı çoğunlukla tarım ve hayvancılık sektörüne dayanan bu bölgede evlenme yaşının küçük olması işgücüne katılım açısından önem arz etmektedir. Öte yandan küçük yaşta evlenme beraberinde eğitim hayatının yarıda bırakılmasını ve ekonomik olarak aile büyüklerine bağımlı kalmayı getirmektedir. Özellikle kadınlar açısından ekonomik özgürlüğün olmaması boşanmaya başvurma olasılığını da azaltmaktadır. İkinci olarak bu bölgenin gelenekselci toplumsal yapısı boşanmanın bir anomi ya da damgalanma olarak gösterilmesine neden olmaktadır. Üçüncü olarak söz konusu bölgelerde resmî nikahı olmadığı halde dini nikah ile yaşayan çiftlerin oranının diğer bölgelere nazaran daha fazla olmasının boşanma konusundaki istatistiki verilerin yeterli düzeyde toplanmasına engel teşkil ettiği değerlendirilmektedir. Tezcan ve Coşkun (2004) tarafından yapılan araştırma da özellikle kırsal yörelerde ve erken yaşlarda gerçekleşen evliliklerde, evlilik öncesi ya da sonrasında resmî nikahın kıyılması yaygın olmakla birlikte tercihin dini nikah olduğu saptaması yapılmıştır. Ayrıca Bulut (2011) tarafından söz konusu bölgede bulunan Mardin ili özelinde yapılan başka bir araştırmada dini nikahla yaşama oranı %8,1 gibi azımsanmayacak büyüklükte tespit edilmiştir.

Boşanma hızı en yüksek olan iller sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından birinci grupta bulunan Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla ve Tekirdağ'dır. Başkaya ve Ünal (2017) tarafından yapılan bölgesel analizde en yüksek boşanma hızı Ege Bölgesinde saptanırken bu çalışmada

Ege Bölgesinden sadece 2 ilin bulunduğu kalan 7 ilden 4 ilin Marmara, 2 ilin İç Anadolu ve 1 ilin de Akdeniz bölgesinde bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla Özey (2016)'in de ifade ettiği üzere Türkiye'de coğrafi bölgeler açısından analiz yapmak bölge türlerinin bilim disiplinlerine göre değişkenlik gösterdiği gerçeğini göz ardı etmek anlamına geleceği için uygun bir strateji olarak değerlendirilmemektedir.

Birinci ve ikinci grupta bulunan iller arasında anlamlı bir fark olmamasının bu iki grubun sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin yakın olduğu şeklinde yorumlanabileceği değerlendirilmektedir. İkinci grupta bulunan Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bolu, Çanakkale, Denizli, Edirne, Isparta, Kayseri, Kırklareli, Konya, Manisa, Sakarya, Yalova ve Karabük illerini kapsamaktadır. Söz konusu illerdeki boşanma hızının birinci grupta bulunan iller ile istatistiksel olarak yakın olması, satınalma gücü paritesi açısından da yakın seyretmesi, boşanma nedenleri arasında gösterilen ve çiftlerin geçimsizliği konusunda başat faktörlerden olan maddi durumun önem arz ettiğini destekler nitelikte görülmüştür. Her iki grubun ekonomik alım güçlerinin yakın seyretmesi boşanma hızlarındaki benzerliğe de sirayet etmiş gözükmektedir.

İlk iki grup düzey ilden sonra diğer bütün grupların sosyal-ekonomik gelişmişlik sıralamasında kendilerinden sonra gelen gruplar ile istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Dolayısıyla aslında sosyal-ekonomik gelişmişlik sıralamasını oluşturan değişkenlerin boşanma hızları üzerinde de etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Doğurganlık hızına bakıldığında illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyleri açısından diğer bütün grupların altıncı düzey illerden istatistiksel olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Türkiye'de doğurganlık hızının değişimine neden olan faktörlerden birinin de ailenin geniş aileden çekirdek aileye devinimi olduğu ifade edilmektedir (Aydın ve diğerleri, 2018: 30). Bunun yanı sıra doğurganlık hızını çok sayıda demografik, sosyal ve ekonomik faktörün etkilediği bilinmektedir (Özgür, 2004: 7).⁴ Araştırmada Aydın ve diğerleri (2018: 35), Kart ve Keser (2019) ile benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Türkiye genelinde Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde bulunan illerin doğurganlık hızı yüksek olarak saptanmıştır. İlginç olan konu ise daha önce de ifade edildiği üzere sadece altıncı grupta bulunan illerin diğer gruplardaki illerden farklılık arz etmesidir. Bu anlamda sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyinin ve bu düzeyi belirleyen etmenlerin doğurganlık hızının bölgesel farklılıkları açıklamada yeterli bir faktör

⁴ Özgür (2004)'e göre doğurganlık hızına kadının sosyal statüsü, eğitim düzeyi, çocuğa bakışı ve beklentileri yanında, gelir düzeyi, evlenme yaşı, örf/adet/inanışlar, aile planlaması ve doğum kontrolü yöntemlerine erişebilme, tıbbi teknoloji düzeyi, çocuğun ekonomik maliyeti, cinsiyet (oğul) tercihi, hane halkının sosyal statüsü gibi çok sayıda değişken etki etmektedir.

olmadığı değerlendirilmektedir. Boşanma hızı konusunda illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin kademeli bir geçiş göstermesi, sosyal-ekonomik gelişmişliğin boşanma hızının iyi bir açıklayıcısı olduğuna işaret ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Maalesef aynı şeyi doğurganlık hızı açısından söylemek mümkün gözükmemektedir. Öte yandan grupların doğurganlık hızının sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi en fazla olandan en az olan ile doğru arttığı görülmektedir.

Satınalma gücü paritesi açısından sosyal-ekonomik gelişmişlik düzey gruplarından ilk üç grup arasında farklar bulunurken dördüncü, beşinci ve altıncı gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Boşanma hızına benzer şekilde bir ve ikinci grup illerin satınalma gücü paritesi bağlamında örtüştüğü görülmüş, söz konusu iki grubun dört ve altıncı gruplar ile farklılaştığı görülmüştür. Doğal olarak satınalma gücü paritesinin sosyo-gelişmişlik düzeyi ile aynı minvalde değişim göstermesi beklenmiştir. Yani yüksek satınalma gücü sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyine katkıda bulunmaktadır. Fakat buradan da anlaşılacağı üzere satınalma gücü sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyine maddi anlamda olumlu yönde tesir ederken bir takım sosyolojik etmenlerin olumsuz yönde etkide bulunduğu değerlendirilmektedir. Aksi takdirde sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan ilk iki grubun düşük olan son iki grupla farklılaşması gerektiği düşünülmüştür. Halbuki beklentinin aksine beşinci grup yerine dördüncü grup farklılaşmıştır. Dördüncü grupta bulunan Afyonkarahisar, Amasya, Artvin, Çorum, Elazığ, Erzincan, Hatay, Kastamonu, Kırşehir, Malatya, Nevşehir, Sivas, Aksaray ve Bartın illeri, beşinci grupta bulunan Çankırı, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Niğde, Ordu, Sinop, Tokat, Tunceli, Yozgat, Bayburt, Kilis ve Osmaniye ile mukayese edildiğinde beşinci grupta bulunan illerin nüfus yoğunluğunun daha az olduğu, kırsal kesimde yaşayan nüfusun daha ağırlıklı olduğu, daha muhafazakâr bir yapıya sahip oldukları, tarım ve hayvancılık ekonomisinin daha yaygın olduğu, bu nedenle de ekonomik kırılganlıklarının dördüncü gruba nazaran daha az olduğu değerlendirilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının 2022 yılında yayımladığı *SEGE 2022 Yılı Raporu* (URL-6)'nda baz alınan ilçeler düzeyinde karşılaştırma yapabilmek için boşanma hızı, doğurganlık hızı gibi makro verilerin de ilçe düzeyine indirgenerek hazırlanması Türkiye genelinde yapılacak karşılaştırmalı analizler için daha gerçekçi sonuçlar saptanmasına olanak vereceği değerlendirilmektedir. Bu minvalde Türkiye resmî istatistik rakamlarını hazırlayan kurum ve kuruluşların ilçe düzeyinde veri toplanmasına odaklanması gerektiği değerlendirilmektedir. *SEGE 2022 Yılı Raporu* (URL-6) çalışmasında da görüleceği üzere aynı il içindeki ilçeler arasında dahi büyük farklar görülmektedir. Türkiye genelinde yapılacak sosyolojik tahayyüllerde mekânsal farklılıkları dikkate almayan analizlerin sağlıklı sonuçlar vermeyebileceği değerlendirilmiştir.

Bu nedenle ilçe düzeyinde yapılacak karşılaştırmalı analizlerin karar vericiler ve politika yapıcılar için daha olumlu bir değerlendirme ve referans aracı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulguların genel değerlendirmesi neticesinde üç temel sonuca ulaşılmıştır. Birincisi, illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi boşanma oranları ile doğrusal anlamda ilintilidir. Boşanma hızının, sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan illerden düşük olan illere doğru kademeli bir düşüş gösterdiği saptanmıştır. İkincisi, sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi belirli bir seviyeye kadar doğurganlık hızı üzerinde etkili değilken belirli bir seviyenin altına düşmesi (altıncı düzey illerinin seviyesinin burada temel alınması gerektiği saptanmıştır) doğurganlık hızında anlamlı bir fark yaratmaktadır. Üçüncü olarak da sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi belirli bir seviyenin üstünde olduğunda (üçüncü grup ve üzeri olanlar) satınalma gücü paritesi anlamlı bir fark meydana getirmektedir. Ayrıca; bu tür analizlerin iller düzeyi yerine illerin sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyi gibi daha uygun sınıflandırmalara göre yapılmasının daha anlamlı sonuçlar verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular bağlamında sosyo gelişmişlik düzeyinin artmasının boşanma hızlarını artırdığı saptandığında ailenin korunması ve sürdürülebilirliği açısından farklı sosyal-ekonomik gelişmişlik düzeyinde bulunan iller için farklı politikalar geliştirilmesi gerektiği, doğurganlık hızı açısından özellikle altıncı grup özelinde araştırma ve analizler yapılmasına ihtiyaç duyulduğu, il ve ilçe özelinde ilave araştırmalara gereksinim olduğu değerlendirilmektedir. Sosyal-ekonomik gelişmeyi sağlayan demografi, istihdam, eğitim, sağlık, gelir, yaşam kalitesi ve rekabetçilik gibi faktörlerin farklı gruplarda boşanma hızı, doğurganlık hızı ve satınalma gücü paritesini değişkenlerini farklı etkilediği görülmektedir. Sosyolojik olarak irdelendiğinde toplumsal yapının en küçük birimi olan ailenin geçtiğimiz süreçte etkileşimden bağımsız hareket etmesi düşünülemeyeceğinden dolayı sosyal gerçekliği inşa eden gündelik hayatın örüntülerinde gizli olan unsurların ailenin yapısal dönüşümünü bölgesel açıdan değişik oranlarda tetiklediği ve farklılaşmaya sebep olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Affi, T. D., Davis, S., Denes, A., & Merrill, A. (2013). Analyzing Divorce From Cultural and Network Approaches. *Journal of Family Studies*, 19(3), 240-253.
- Ahmed, D., Buheji, M., & Fardan, S. M. (2020). Re-Emphasising the Future Family Role in “Care Economy” as a Result of Covid-19 Pandemic Spillovers. *American Journal of Economics*, 10(6), 332-338.
- Aksu, L. (2018). İşsizlik, Suç, Boşanma, İntihar Oranları ile İktisadi Büyüme İlişkininin; Nedensellik Testleri ile Analizi: Türkiye Örneği. *İktisat Politikaları Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 58-100.
- Aktaş, G. (2015). Türkiye’de aile sosyolojisi çalışmalarına genel bir bakış. *Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları*, (52).
- Aktaş Akoğlu, Ö., & Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bir Araştırma: İzmir İli Örneği. *Journal of Society & Social Work*, 29(1).
- Artar, F. (2022). Ruşen Keleş’in Çalışmasından 50 Yıl Sonra Yeniden Eski Ankara’da Bir Şehir Tipolojisi. *İdealkent*, 13(37), s. 1216-1245, DOI:10.31198/idealkent.1127003.
- Aslan, R. (2020). Covid-19 Tam Tanımlanamamış Risk. *Ayrıntı Dergisi*, 8(91).
- Aydın, O., Bostan, P. A., & Özgür, E. M. (2018). Mekânsal Veri Analizi Teknikleriyle Türkiye’de Toplam Doğurganlık Hızının Dağılımı ve Modellenmesi. *Coğrafya Dergisi*, (37), 27-45.
- Başkaya, Z., & Ünal, A. (2017). Türkiye’de Evlenme ve Boşanma Oranlarının İller Düzeyinde Zamansal Değişimi (2001-2015). *Journal of International Social Research*, 10(53).
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4(8), 101-129.
- Berrin, E. Y. C. E. (2002). Demografik Özelliklere Göre Türkiye’de Boşanma. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (14), 81-98.

Beşpınar, F. U., & Beşpınar, L. Z. (2017). Türkiye’de hane halkı yapıları ve evlilik pratiklerinde ikili resim: geleneklerin yanı sıra değişimin yansımaları. *Nüfus-bilim Dergisi*, 39(1), 109-149.

Bodenmann, G., Charvoz, L. T. N., Bradbury, A., Bertoni, R., Iafrate, C., Giuliani, R., & Behling, J. (2006). Attractors and Barriers to Divorce, *Journal of Divorce and Remarriage*, 45 (3-4), 1-23. doi:10.1300/J087v45n03_01.

Brown, S. L., & Wright, M. R. (2019). Divorce Attitudes Among Older Adults: Two Decades of Change. *Journal of Family Issues*, 40(8), 1018-1037.

Bulut, M. (2011). Mardin’de Evlilikler. *folklor/edebiyat*, 17(66), 65-79.

Cafri, R., & Çukadar, P. Ö. (2018). Boşanmanın Sosyo-Ekonomik Nedenleri Üzerine Mekânsal Ekonometrik Bir İnceleme, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 407-424.

Canatan, K. & Yıldırım, E. (2013), *Aile Sosyolojisi*, 4.bs., İstanbul, Açılım Kitap.

Chang, S. S., Gunnell, D., Sterne, J. A., Lu, T. H. & Cheng, A. T. (2009). Was the Economic Crisis 1997-1998 Responsible for Rising Suicide Rates in East/Southeast Asia? A Time-Trend Analysis for Japan, Hong Kong, South Korea, Taiwan, Singapore and Thailand. *Social Science & Medicine*, 68(7), 1322-1331.

Demir S.A. (2013). Attitudes Toward Concepts of Marriage and Divorce in Turkey. *American International Journal of Contemporary Research*, 3(12), 83-88.

Doğan, C. (1998). Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistiki Açından Değerlendirilmesi. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (25), 59-69.

Doğan, İ. (2008). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, 8 bs. Ankara, Pegem Yayınevi.

Duman, M. Z. (2012). Aile kurumu üzerine tarihsel bir okuma girişimi ve muhafazakâr ideolojinin aileye bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 19-51.

Durkheim, E. (1951). *Suicide: A Study in Sociology*, New York: The Free Press.

Erdoğan, S., & Aslan, R. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eşitsizliklerin Azaltılması: Mekânsal Adalet Kavramı Işığında Bir CBS Uygulaması. *Humanities Sciences*, 16(1), 1-23.

Epik, M. T., Çiçek, Ö., & Altay, S. (2017). Bir sosyal politika aracı olarak tarihsel süreçte ailenin değişen/değişmeyen rolleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35-58.

Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*, Third Edition, SAGE Publications Ltd.

Gautier, P. A., Svarer, M., & Teulings, C. N. (2009). Sin City? Why Is the Divorce Rate Higher in Urban Areas?. *Scandinavian Journal of Economics*, 111(3), 439-456. doi:10.1111/ sjoe.2009.111.issue-3.

Ghaznavi, C., Kawashima, T., Tanoue, Y., Yoneoka, D., Makiyama, K., Sakamoto, H., ... & Nomura, S. (2022). Changes in marriage, divorce and births during the COVID-19 pandemic in Japan. *BMJ global health*, 7(5), e007866.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (Çev.) Güzel C., İstanbul, Kırmızı Yayınları.

Goody, J. (2004). Avrupa'da Aile, (Serpil Arısoy, çev.), İstanbul, Literatür Yayıncılık.

Granger, C.W.J. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and CrossSpectral Methods, *Econometrica*, (37).

Guveli, A., Ganzeboom, H. B., Baykara-Krumme, H., Bayrakdar, S., Eroglu, S., Hamutci, B., ... & Sözeri, E. K. (2022). 2000 Families: Migration Histories of Turks in Europe.

Holden, K. C., & Smock, P. J. (1991). The Economic Costs of Marital Dissolution: Why Do Women Bear a Disproportionate Cost?. *Annual review of sociology*, 17, 51-78.

İbrahim, K. I. R., & Bülbül, Ö. (2012). İslâhiye İlçesinde Boşanma Olgusu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 99-122.

İğdeli, A. (2019). Ekonomik Belirsizlik ve Doğurganlık Hızı Arasındaki İlişki: Türkiye için ARDL Analizi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 8(1).

İğdeli, A., & Ay, Merve (2021). Boşanmanın Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Türkiye İçin Bölgesel Panel Veri Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 1-22.

Kart, R. B., & Keser, İ. K. (2019). Türkiye'deki İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi Ve Yerel Seçim Oy Dağılımlarının Karşılaştırılması. *Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1).

Kim, T. K. (2017). Understanding One-Way ANOVA Using Conceptual Figures. *Korean journal of anesthesiology*, 70(1), 22-26.

Koç, P., & Şahpaz, K. İ. (2020). Kadınların İşgücüne Katılım Oranlarını Belirleyen Faktörlerin Tespitine Yönelik Bölgesel Bir Araştırma, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15(2), 503-524.

Kutlar, A., Erdem, E., & Aydın, F. F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1), 149-168.

Kutlar, A. (2007). Ekonometriye Giriş. 1. Baskı. Ankara, Nobel Yayınları.

Kutlar, A., Koç, P., & Turgut Işık, T. (2018). *Muhasebe, Finans ve İktisat Araştırma Örnekleri* (Ed. Acavracı, A.), Makroekonomik Değişkenler ile Bölgesel Boşanma Oranları Arasındaki İlişkilerin Analizi, 381-398, Nobel Yayınları, Ankara.

Manning, W. D., & Payne, K. K. (2021). Marriage and divorce decline during the COVID-19 pandemic: A case study of five states. *Socius*, 7, 23780231211006976.

Maronna, R. A., Martin, R. D., & Yohai, V. J. (2006). *Robust Statistics Theory and Methods*, John Wiley & Sons Inc., England.

Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin toplumsal cinsiyet düzeni. *Journal of International Social Research*, 2(8).

Özbay, F. (2014). Demografik Dönüşüm Sürecinde İktidar, Kadın ve Aile. *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?*, 106-111.

Özgür, E. M. (2004). Türkiye'de Toplam Doğurganlık Hızının Mekânsal Dağılışı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(2), 1-12.

Özey, R. (2016). Bölgesel Coğrafya Serüveninde Yanılıgılar, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 98-106.

Özkiraz, A., & Baş, G. İ. (2016). Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma. *Sosyal ve Ekonomik Arastirmalar Dergisi*, 18(30), 87.

Popova, D., & Navicke, J. (2019). The Probability of Poverty for Mothers After Childbirth and Divorce in Europe: The Role of Social Stratification and Tax-Benefit Policies. *Social Science Research*, 78, 57-70.

Raftery, E.A. (2006). *Quantitative Research Methods*, The Sage Handbook of Sociology, 15-39, London, Sage.

Rais, I. (2021). The impact of COVID-19 pandemic on divorce rates among Indonesian Muslim societies. *Indonesian Journal of Islam and Muslim Societies*, 11(2), 271-297.

Raymo, J. M., Fukuda, S., & Iwasawa, M. (2013). Educational Differences in Divorce in Japan. *Demographic Research*, 8, 177-206. doi:10.4054/DemRes.2013.28.6.

Ross, C. E., & Mirowsky, J. (1999). Parental Divorce, Life-Course Disruption and Adult Depression. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 1034-1045.

Şahbaz, H. (2022). Coğrafi Bir Bakış Açısıyla 2001-2020 Döneminde Türkiye'deki Boşanmalar. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 21-58.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics (6th ed.). New Jersey, Pearson.

Toth, K., & Kemmelmeier, M. (2009). Divorce Attitudes Around The World: Distinguishing The Impact Of Culture On Evaluations And Attitude Structure. *Cross-Cultural Research*, 43(3), 280-297.

Tezcan, S., & Coşkun, Y. (2004). Türkiye'de 20. Yüzyilin Son Çeyreğinde Kadınlarda İlk Evlenme Yaşı Değişimi Ve Günümüz Evlilik Özellikleri. *Nüfusbilim Dergisi*, 26(1), 15-34.

Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.

Ünal, V., (2013). Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 588-601.

Van, M. H. (2022). Türkiye’de Yoksulluğun Mikro Düzeyde Belirleyicileri: Kantil Regresyon Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 105-129.

Yaşar Ekici, F. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 30, 209-224.

Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri, *Bilig*, (28), 59-81.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1. <http://mutluaile.org.tr/deppo/dosya/pdf-b5c708ad27.pdf> (Erişim Tarihi: 02.01.2023).

URL-2. https://ourworldindata.org/fertility-rate?source=content_type%3Areact%7Cfirst_level_url%3Aarticle%7Csection%3Amain_content%7Cbutton%3Abody_link (Erişim Tarihi: 15.01.2023).

URL-3. <http://www.oecd.org/els/family/database>. (Erişim Tarihi: 14.10.2022).

URL-4. https://www.oecd.org/els/family/SF_3_1_Marriage_and_divorce_rates.pdf (Erişim Tarihi: 30.12.2022).

URL-5. https://www.bebka.org.tr/admin/datas/sayfas/89/sege-2017_1581687211.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2023).

URL-6. <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/birimler/2022-ilce-sege.pdf> (Erişim Tarihi: 22.01.2023).

URL-7. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=sat%C4%B1nalma%20g%C3%BCc%20C3%BC&dil=1> (Erişim Tarihi: 10.01.2023).

URL-8. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Satinalma-Gucu-Paritesi-2019-37544> (Erişim Tarihi: 11.01.2023).

URL-9. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Satinalma-Gucu-Paritesi-2020-41131> (Erişim Tarihi: 11.01.2023).

URL-10. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Satinalma-Gucu-Paritesi-2021-45868> (Erişim Tarihi: 11.01.2023).